
Σχόλιο από τη Σύνταξη πάνω στο άρθρο «Η παιδευαστία στην αρχαία Ελλάδα» που ακολουθεί

Πριν από αρκετό καιρό προβλήθηκε στις κινηματογραφικές αίθουσες (στην Αθήνα και αλλού) μια αμφιλεγόμενη ταινία που αναφερόταν στην αρχαία Ελλάδα. Με αφορμή μερικές σκηνές από την ταινία αυτή, αρκετά μέσα μαζικής ενημέρωσης (Μ.Μ.Ε.) και πλήθος αναφορών στις ιστοσελίδες του Internet ασχολήθηκαν με το «πικάντικο» θέμα της παιδευαστίας στην αρχαία Ελλάδα, παρουσιάζοντας πληθώρα ιστορικών ανακριβειών.

Παρακινούμενος από τα παραπάνω ο καλός συνάδελφος από τη Βόρεια Ελλάδα, κ. Θρασύβουλος Ταμπάκης και ο συνεργάτης του, μας έστειλαν ένα άρθρο με θέμα την παιδευαστία στην αρχαία Ελλάδα. Το θέμα τολμηρό και η Συντακτική Επιτροπή συζήτησε πολύ εάν έπρεπε να δημοσιεύσει το άρθρο ή να το απορρίψει. Εν τούτοις, φαίνεται ότι οι δύο συγγραφείς έχουν κάνει μία σωστή ανάλυση του θέματος, παραθέτοντας κείμενα από αρχαίους συγγραφείς και διατυπώνουν την άποψή τους, τοποθετώντας το πρόβλημα στις σωστές του διαστάσεις, ότι δηλαδή ασφαλώς παιδευαστία υπήρχε στην αρχαία Ελλάδα, αλλά δεν ήταν στην έκταση που ορισμένοι παντογνώστες «ιστορικοί» των Μ.Μ.Ε. θέλουν να παρουσιάσουν. Επιπλέον, τονίζουν κάτι το οποίο, ενώ είναι απολύτως σωστό, συχνά αγνοείται, ότι δηλαδή είναι σφάλμα να ερμηνεύονται με τους σημερινούς κανόνες ηθικής συμπεριφορές και ήθη άλλων εποχών και κοινωνιών με άλλη κουλτούρα.

Η πλειοψηφία της Συντακτικής Επιτροπής αποφάσισε να δημοσιεύσει το άρθρο με τη σκέψη ότι η σωστή ενημέρωση για οποιοδήποτε θέμα είναι πάντα πολύ καλύτερη από την αποσιώπησή του.

Στο κάτω κάτω της γραφής, το Δελτίο είναι χώρος κατάθεσης οποιασδήποτε σωστά τεκμηριωμένης θέσης.

**Για τη Συντακτική Επιτροπή
Δημήτρης Αναγωστήκης**

**ΑΡΘΡΟ ΕΙΔΙΚΟΥ
ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ****Η παιδεραστία στην αρχαία Ελλάδα****Θ. Ταμπάκης¹
Σ. Ταμπάκης²****ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Αφορμή για το άρθρο αυτό αποτέλεσε το πλήθος των αναφορών στις ιστοσελίδες του Internet, τα Μ.Μ.Ε., το θέατρο, τον κινηματογράφο, που βρίθουν από ένα σωρό ιστορικές ανακρίβειες σχετικά με την παιδεραστία στην αρχαία Ελλάδα. Παιδεραστία υπήρχε στην αρχαιότητα, όχι, όμως, στην έκταση που της αποδίδουν. Για το σκοπό αυτό μελετήσαμε το «γλωσσάρι» της από μια πλειάδα έργων της αρχαιοελληνικής γραμματείας. Πληροφορούμαστε ότι η παιδεραστία ήταν διαδεδομένη 4.500 χρόνια πριν στην Αίγυπτο. Στην ηπειρωτική Ελλάδα ήρθε από την Κρήτη. Στην κοινωνική ζωή ήταν κυρίως απόρροια λατρείας του μαθητή προς το δάσκαλο. Η αμοιβαία αλληλοεκτίμηση εξελισσόταν μερικές φορές σε ισχυρό ερωτισμό και πάθος μέχρι που έφθανε και στην ερωτική πράξη. Ο Πλούταρχος συνιστά μεταξύ των άλλων και τη στάση που επιβάλλεται να έχουν οι γονείς απέναντι σε πιθανή ομοφυλοφιλική σχέση των παιδιών τους. Η οποιαδήποτε παραπλάνηση νεαρού ή χρήση βίας τιμωρείται αυστηρότατα από το νόμο. Στην αρχαία Ελλάδα δεν αναφέρθηκε ποτέ κακοποίηση ή φόνος παιδιών με αφορμή τη σεξουαλική ικανοποίηση. Η παιδεραστία από τα χρόνια του Αριστοτέλη και μετά μειώνεται αισθητά. Σημειώνεται ότι είναι δύσκολο και δεν είναι λογικό να ερμηνεύουμε με τη σημερινή ηθική το εθιμικό δίκαιο των προχριστιανικών χρόνων. **(Δελτ Α' Παιδιατρ Κλιν Πανεπ Αθηνών 2008, 55(2):167-172)**

Λέξεις ευρετηριασμού: παιδεραστία, αρχαία Ελλάδα, παιδί, εραστής, ερώμενος.

¹Νεογνολογικό-Μ.Ε.Ν.Ν. Γεν. Περ. Πανεπιστημιακού Νοσοκομείου Αλεξανδρούπολης

²Ο.Δ.Ε. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
Θεσ/νίκη

Η λέξη παιδεραστία προέρχεται από το «παίς» και «εράν». Η δεύτερη στα λεξικά της αρχαιοελληνικής γλώσσας σημαίνει αγαπώ, έχω έρωτα, ερωτεύομαι. Η χρησιμοποίηση του όρου κατά συνέπεια για να δηλώσει την εκπόρνευση αγοριών είναι ατυχής.

Ενώ στη σημερινή εποχή η λέξη παιδεραστία εκφράζει τη «σεξουαλική έλξη ενός ενήλικου προς ένα μικρό παιδί», λέει η Reay Tannahill στο βιβλίο της «Η ιστορία των σεξουαλικών ηθών», για τους

αρχαίους Έλληνες σήμαινε «αγάπη ενός άνδρα προς ένα αγόρι που είχε περάσει την εφηβεία, αλλά δεν ήταν ενήλικο». Τον 6ο, τον 5ο και τον 4ο π. Χ. αιώνα η ενηλικίωση γινόταν στα 17 και οι ερωτικές επαφές μεταξύ ενός μεγάλου άνδρα και ενός προεφήβου ξεκινούσαν από την ηλικία των δώδεκα ετών. Οι παραπάνω σχέσεις όταν αφορούσαν σε καθηγητή και μαθητή αποτελούσαν κλάδο της ανώτερης παιδείας και αποτελούσαν την «παιδευτική παιδεραστία». Ο βιασμός, όμως, ανηλίκου τιμωρείτο πολύ σοβαρά με δήμευση ιδιοκτησίας, εξορία και βάσει των νόμων του Σόλωνα (6ος αιώνας), ακόμη και με θανατική ποινή! Για να θεωρηθεί, όμως, «βιασμός» η όποια, χωρίς την συγκατάθεση του θύματος, πράξη, έπρεπε ο δράστης να συλληφθεί επ' αυτοφώρω. Στην αρχή η παιδεραστία ήταν «μόδα». Στην πορεία έγινε μέρος της καθημερινότητας. Ένας ιστορικός μάλιστα είχε πει: «Οι Αθηναίοι ήταν τόσο φιλόδοξοι όσο και φιλόδοξα μιμητικοί». Αυτή η ματαιοδοξία τους τους οδήγησε σε μια εκκεντρική μόδα, που έπαιξε μεγάλο ρόλο στην υπογεννητικότητα!

Ερωτικές ίντρικες που σχετίζονταν με την παιδεραστία στέρνησαν τη ζωή σε αρκετούς τύραννους, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ένα «θερμότερο» κλίμα αποδοχής της πράξης αυτής. Έτσι, η παιδεραστία από πράξη ιδιαιτέρως ειδικής αποτέλεσε, από απόσταση ασφαλείας, ακόμη και αντικείμενο θαυμασμού του μέσου Αθηναίου. Για πολλούς ιστορικούς αναλυτές πάντως, η εξάπλωση της παιδεραστίας στην αρχαία Ελλάδα αποτελεί αδιάψευστο σημάδι της «αρχής του τέλους» της πνευματικότητας και της μοναδικής διάνοιας και «σφράγισε την παρακμή της»¹.

Η παιδεραστία στην πραγματικότητα, γράφει ο Andrew Stuart από το Πανεπιστήμιο του Berkley, ήταν θεσμοθετημένη. Εκλάμβανε τους εφήβους ως μη αυτεξούσια άτομα, όπως τις γυναίκες και τους δούλους, κατηγορίες που επίσης θεωρούνταν φυσικοί υποδοχείς της αεικίνητης επιθυμίας του πολίτη².

Η παιδεραστία στην Ελλάδα έχει την αρχή της στα στρατόπεδα της Κρήτης και των δωρικών πόλεων, όπου διάγουν επί πολλά χρόνια άρρενες. Αυτή ήταν διαδεδομένη και στη χώρα των Φαραώ, 4.500 χρόνια πριν και μάλιστα ανάμεσα στους θεούς. Στην ηπειρωτική Ελλάδα ήρθε από την Κρήτη. Σταδιακά το φαινόμενο της παιδεραστίας άρχισε να υποχωρεί, ώστε από την εποχή του Αριστοτέλη και μετά να υπερισχύει η ετεροφυλοφιλική συμπεριφορά³.

Η παιδεραστία υπήρξε όχι μόνο στις πόλεις - κράτη της αρχαίας Ελλάδας, αλλά και σε όλη τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία. Αλλού πάλι επικρατούσε τελείως διαφορετική σεξουαλική συμπεριφορά, όπως φαίνεται και στην Παλαιά Διαθήκη με την Άγαρ, την

Αστάρτη, τον τρόπο διακόρευσης των κοριτσιών στη Χανάν κλπ.

Σώματα αλειμμένα με λάδι, γύμνια καλυμμένη με μικρά κομμάτια δέρματος, ώρες άθλησης στα γυμναστήρια και πάλη σώμα με σώμα ήταν το πλαίσιο μέσα στο οποίο η ομοφυλοφιλία και η παιδοφιλία άνθισαν στην αρχαία Αθήνα. Στα αρχαία χρόνια υπήρξε ένας ικανός αριθμός διακεκριμένων παιδεραστών και παιδοφίλων. Ο αμφισεξουαλισμός αποτελεί μέρος της καλοπέρασης: θερμά λουτρά, άφθονο κρασί και ατελείωτα όργια! Τόσο στην αρχαία Αθήνα όσο και στην αρχαία Ρώμη οι ερωτικές σχέσεις με ανήλικα παιδιά οδήγησαν στην παρεμπόδιση της αναπαραγωγής. Γενικά, οι Έλληνες ήταν περισσότερο αμφισεξουαλικοί παιδόφιλοι, παρά αυστηρά ομοφυλόφιλοι.

Αργότερα η επιρροή της αρχαίας Ελλάδας φαίνεται όχι μόνο στα αμφιλεγόμενα γυμνά των εφήβων του Verrocchio, του Botticelli, του Leonardo Da Vinci, αλλά και στην αυξητική τάση που παρουσίαζαν τα αμφισεξουαλικά γούστα πολλών άλλων καλλιτεχνών.

Στην αρχαιότητα αυτό που τιμούσαν στον ερωτισμό ήταν ο έρωτας που δεν απέκλειε το όμοιο φύλο, αλλά δεν επικεντρωνόταν στο φύλο και δεν αναγόρευε το φύλο στο έμβλημά του.

Το αντικείμενο του άρθρου αυτού δεν ανήκει φυσικά στα συνήθη ενδιαφέροντα των παιδιών. Αιτία αποτέλεσε το πλήθος των αναφορών σχετικά με την παιδεραστία να βρίσκεται στο διαδίκτυο, τα Μ.Μ.Ε., την τέχνη για ένα κεφάλαιο που άμεσα ή έμμεσα δεν παύει να μας αφορά.

Από τη μικρή έρευνα που κάναμε, έχουμε πειστεί ότι η παιδεραστία στην αρχαία Ελλάδα ήταν υπαρκτή, παρά τα λεγόμενα ότι ασφαλώς υπήρχαν αποκλίσεις στις διάφορες πόλεις-κράτη ή τις ιστορικές περιόδους. Έτσι, δεν φαίνεται σωστή η άποψη που παρουσιάζουν πολλά Μ.Μ.Ε. ότι η παιδεραστία ήταν ιδιαίτερα γενικευμένη στην αρχαία Ελλάδα, αλλά ούτε ότι ήταν και τελείως ανύπαρκτη.

ΠΑΙΔΕΡΑΣΤΙΑ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Στο θέμα της παιδεραστίας αναφέρονται πολλοί αρχαίοι συγγραφείς, ιδίως όσοι συνέταξαν «Ερωτικούς» (Πλάτων, Ξενοφών, Δημοσθένης, Πλούταρχος κ.ά.). Ο τελευταίος μας πληροφορεί ότι στη Σπάρτη θαύμαζαν την αισθητική της σωματικής ομορφιάς και αυτό δεν ερέθιζε τις αισθητικές επιθυμίες. Στις δωρικές πόλεις ήταν «παράβαση καθήκοντος» για έναν άνδρα να μην έχει ένα φίλο. Την παιδεραστία αναγνώριζε τόσο το κράτος όσο και η θρησκεία.

Στη Θήβα θεωρείτο πολύτιμος συντελεστής για

την πολεμική οργάνωση του στρατεύματος^{3,4,5}.

Τι καταγράφεται, όμως, για το θέμα μας στην αρχαιοελληνική γραμματεία; Η αξιοπιστία των μαρτυριών μας προέρχεται από ποικίλα κείμενα και αφορά ευρεία χρονική περίοδο. Ενδεικτικά, αναφέρουμε τους παρακάτω συγγραφείς κατ' αλφαβητική σειρά:

- Ο Αισχίνης σχολιάζει την παιδεραστία και την αποκαλεί αισχροουργία. «Εν παισί μιν γαρ ων εκλήθη δι αισχροουργία τινά και κιναιδίαν βάταλος»⁶- (Όταν ήταν παιδί, εξαιτίας κάποιας αισχρότητας και κιναιδίας, ονομάσθηκε πρωκτός).
- Ο Αισχύλος στους «Μυρμιδόνες» σχολιάζει το σαρκικό έρωτα του Αχιλλέα με τον Πάτροκλο. Υπ' όψιν ότι ο Αισχύλος δεν αναφέρει ετεροφυλοφιλικό έρωτα σε κανένα από τα έργα του.
- Ο Αλκιβιάδης καυχιόταν για τους άνδρες που ήταν ερωτευμένοι μαζί του. Η Tannahill στο βιβλίο της «Η ιστορία των σεξουαλικών ηθών» αναφέρει την μικροπρεπή ομολογία του Αλκιβιάδη σε κοσμική συνάντηση της εποχής εκείνης: «Ό,τι και αν έκανα δεν υπέκυψε (ο τάδε) στα νεανικά θέληγτρά μου, τα περιφρόνησε, τα χλεύασε και τα ταπεινώσε»⁷.
- Ο Αριστοτέλης μας πληροφορεί ότι η παιδεραστία ήταν ευρέως διαδεδομένη στην Κρήτη. Ο Σταγειρίτης πανεπιστήμονας την αποδοκιμάζει στα «Παιδικά» και την χαρακτηρίζει ως θηριώδη διαστροφή⁸.
- Ο Αριστοφάνης στα έργα του «Νεφέλες», «Αχαρνής», «Ιππείς», «Θεσμοφορίζουσες» σατυρίζει με καυστικότητα την παιδεραστία^{9,10,11,12}.
- Ο Δημοσθένης μεταξύ των άλλων λέγει για τον Πausanias: «Φίλος δε Πausanias τω πόρνω»¹³.
- Ο Ευριπίδης χαρακτηρίζει τα όμορφα αγόρια «βάλαμο του νου» για τους ανθρώπους. Σε απόσπασμα του «Θησέα» σχολιάζει επαινετικά για το διαφορετικό έρωτα, εννοώντας την παιδεραστία, με κλασική περίπτωση το «Συμπόσιο» του Πλάτωνα, όπου αναπτύσσουν τις απόψεις τους ο Αγάθωνας, ο Ερυξίμαχος, ο Αριστοφάνης, ο Σωκράτης, ο Αλκιβιάδης κ.ά.^{14,15,16}
- Ο Έφορος από την Κύμη αναφέρει πως ο εραστής πριν πάρει το αγόρι που επιθυμούσε γνωστοποιούσε τα σχέδιά του δύο-τρεις ημέρες νωρίτερα στους φίλους του. Οι συγγενείς του αγοριού όταν μάθαιναν τα σχέδια δεν έκρυβαν το αγόρι τους, γιατί ήταν σαν να ομολογούσαν «ότι ανάξιος ο παίς εἴη τοιούτου εραστοῦ τυγχάνειν». Εάν ένα αγόρι από καλή οικογένεια δεν είχε εραστή το θεωρούσαν ατιμία¹⁷.
- Ο Θουκυδίδης στην «Ιστορία» σχολιάζει τις περίπλοκες ομοφυλοφιλικές σχέσεις που ώθησαν τον Αρμόδιο και τον Αριστογείτονα στο φόνό του

Ιππάρχου¹⁸.

- Ο πολιτικός Πausanias κράτησε τον θηλυπρεπή ποιητή Αγάθωνα κοντά του και όταν αυτός μεγάλωσε. Ο Αγάθων θεωρείται σχεδόν ισάξιος των κορυφαίων Ελλήνων τραγικών ποιητών. Εκτός από ποιητής θεωρείται και μεγάλος ηθοποιός. Το όνομά του αναφέρεται σε όλες τις ιστορίες θεάτρου. Μάλιστα ο Αγάθων ακολούθησε τον Πausanias ακόμα και στην εξορία του. Ο παραπάνω ποιητής αναφέρεται και από τον Αριστοτέλη με κριτική διάθεση, όπως και από τον Αριστοφάνη πικρόχολα με πρόθεση τον διασυρμό του. Ο Πλάτων του απευθύνει φιλικά πειράγματα στο «Συμπόσιο». Ο Αιλιανός τον αναφέρει στην «Ποικίλη Ιστορία»^{15,19}.
- Ο Πίνδαρος ύμνησε την παιδεραστία. Αγαπούσε το Θεόξενο, στην αγκαλιά του οποίου πέθανε όταν παρακολουθούσαν γυμναστικούς αγώνες στο Άργος²⁰.
- Ο Πλάτων στο «Συμπόσιο» γράφει πως ο Αλκιβιάδης κοιμήθηκε μια νύχτα με το Σωκράτη και ενώ τον αγκάλιασε, αυτός δε συγκινήθηκε καθόλου από ερωτικής πλευράς. Ξύπνησε χωρίς να συμβεί τίποτα περισσότερο από το αν είχε κοιμηθεί με τον πατέρα του ή το μεγαλύτερο αδελφό του. Στο ίδιο έργο, αλλά και στους «Νόμους», καταδικάζει την παιδεραστία και ας ήταν ο ίδιος ερωτικός. Οι άνθρωποι έλεγε που αποφεύγουν τον έρωτα είναι άρρωστοι, όπως άρρωστοι είναι και αυτοί που κάνουν καταχρήσεις σε αυτόν και διαστροφές. Στην «Πολιτεία» μιλά για τον έρωτα υποστηρίζοντας περιπαιχτικά ότι οι άριστοι δικαιούνται να «φιλούν» όποιον ωραίο νέο θέλουν^{15,16}.
- Ο Πλούταρχος στο «Περί Παίδων Αγωγής» γράφει: «Ποιό από τα δύο, αυτούς που έχουν ερωτικές σχέσεις με αγόρια πρέπει να τους επιτρέπουμε να είναι μαζί τους και να συναναστρέφονται ή αντίθετα, πρέπει να τους εμποδίζουμε και να απαγορεύουμε τις μεταξύ τους σχέσεις; Όταν λοιπόν αναλογίζομαι τους αυταρχικούς πατέρες και τους δύστροπους και παράξενους στο χαρακτήρα που θεωρούν τη συναναστροφή με τους εραστές των παιδιών τους απαράδεκτη ντροπή, φοβάμαι να γίνω εισηγητής και σύμβουλος για μια τέτοια σχέση. Όταν όμως αναλογισθώ το Σωκράτη, τον Πλάτωνα, τον Ξενοφώντα, τον Αισχίνη, τον Κέβητα κι όλο εκείνο το σύνολο των αντρών που γεύθηκαν τον ομοφυλοφιλικό έρωτα και βοήθησαν αποφασιστικά τα μικρά παιδιά στον αγώνα για παιδεία και πολιτική και αρετή του χαρακτήρα τους, πάλι αλλάζω και γέρνω προς τη μίμηση εκείνων των ονομαστών ανδρών...»²¹. Ο Πλάτων, μεταξύ σοβαρού και αστείου, είπε: «Επιτρέπεται στους

άριστους να αγαπούν ερωτικά όποιον επιθυμούν απ' τους ωραίους νέους... Θα ταίριαζε να απωθούν αυτούς που ποθούν μόνο το όμορφο σώμα, ενώ αυτούς που ερωτεύονται την ψυχή πρέπει να τους εγκρίνουμε. Τους τέτοιους έρωτες που εκδηλώνονται στη Θήβα και στην Ήλιδα πρέπει να τους αποφεύγουμε, ενώ τους έρωτες τύπου Αθήνας και Σπάρτης πρέπει να τους εγκρίνουμε». Ο Πλούταρχος στο ίδιο έργο του συμβουλεύει τους γονείς πώς να αποφεύγουν την παιδερασσία μέσω της εκπαιδευτικής διαδικασίας^{15,22,23}.

- Ο γεωγράφος Στράβων αναφέρεται στην παιδερασσία και συγκεκριμένα σχολιάζει πως ήταν ιδιαίτερα συχνή στην Κρήτη: «Διάσημον εσθήτα φέρουσιν, αφ' ής γνωσθήσεται έκαστος κλεινός γενόμενος. Τον μεν γαρ erwόμενον καλούσι κλεινόν»²⁴.
- Ο Σόλων συγκρίνει την ομορφιά των αγοριών με τα ανοιξιάτικα λουλούδια. Ο ίδιος θέλησε να περιορίσει τη διάδοση της ανδρικής πορνείας με νόμο κι ας ήταν ο ίδιος ομοφυλόφιλος. Απαγόρευσε την παιδερασσία και θεωρούσε ένοχο αυτόν που εμπορευόταν όμορφα αγόρια. Απαγόρευσε σε δούλους να έχουν σχέσεις με ελεύθερα αγόρια. Οι νόμοι του αφορούσαν μόνο τους Αθηναίους και δεν ίσχυαν για τους μετοίκους²⁵.
- Ο Σοφοκλής όταν ήταν νέος ήταν ιδιαίτερα γνωστός ως erwμένος. Αργότερα υπήρξε υμνητής της ομορφιάς του Πέλοπα. Ο Πausanias ο Περιηγητής έγραψε: «Φιλομείραξ ήν ο Σοφοκλής»¹⁹.
- Οι σχέσεις του Σωκράτη με τα αγόρια ήταν γνωστές, αν και ο ίδιος προσπαθούσε ν' αποτρέψει τους φίλους του απ' την παιδερασσία.
- Κύριος εκπρόσωπος των κιναιδολόγων ήταν ο Αριστοφανικός ποιητής των Αλεξανδρινών χρόνων από τη Μαρώνεια Σωτάδης, που ζούσε κοντά στον Πτολεμαίο το Φιλάδελφο. Έγραψε ποιήματα αναφερόμενα στην παιδερασσία²⁵.
- Ο Φάλαρις ο επιστολογράφος σχολιάζει περιπαιχτικά την παιδερασσία²⁶.

Στη μελέτη μας συναντήσαμε πληθώρα συνώνυμων λέξεων σχετικά με το θέμα μας. Το γλωσσάρι της παιδερασσίας στην αρχαιοελληνική γραμματεία είναι αρκετά πλούσιο. Η παιδερασσία ονομαζόταν και «Παιδικά». «Παιδικά ποτέ ων αυτού και πιστότατος εκείνων»⁵ - (Ήταν πολύ αγαπημένος του και πιστότατος σ' εκείνον). Μερικές φορές, όμως, το γλωσσάρι στις διάφορες ελληνικές πόλεις και σε διαφορετικές χρονικές περιόδους διέφερε. Γενικά, η ομοφυλοφιλία στην αρχαιότητα δεν αποτελούσε πρόβλημα, επειδή η προσοχή δε στρεφόταν στη σεξουαλική πράξη. Οι παιδεραστές δεν επεδίωκαν σαρκική μόνο αγάπη, αλλά κυρίως πνευματική,

ένα ψυχικό δεσμό που πολλές φορές έφερνε την σωματική απόλαυση δεύτερη.

Όταν υπερίσχυε το σαρκικό πάθος, η κατάσταση αυτή λεγόταν παιδομανία και ο άνθρωπος παιδομανής. «Ουκούν μηδέ μοιχόν λοιδωρήσης, αυτός ων παιδομανής»²⁷ - (Μην κοροιδέψεις μοιχό, τη στιγμή που ο ίδιος είσαι παιδομανής). Ο άνθρωπος αυτός ονομαζόταν και παιδοφίλης. «Αεί παιδοφίλησιν επί ζυγόν αυχένι κείται δύσμορον»²⁸ - (Πάντα η παιδερασσία είναι βάρος δυσσίων). Αυτός που έχασκε το όμορφο αγόρι, λεγόταν παιδοπίης. «Παιδοπίπαι όντες και τούτο μόνον εξηλωκότες τον αρχηγό υμών της σοφίας Ζήνωνα τον Φοίνικα»²⁹ - (Όντας παιδοπίπες σ' αυτό μόνον μοιάσατε στον αρχηγό σας στη σοφία τον Ζήνωνα τον Φοίνικα). Αυτός που έλιωνε κοιτάζοντας αγόρια με πυρόξανθες μπουκλές, ονομαζόταν πυρροπίης³⁰. Στα αρχαία κείμενα συναντούμε και άλλες λέξεις, όπως φιλήτωρ (ο παιδοτρίβης που δημιουργούσε δεσμό μ' ένα αγόρι), ενώ ο μαθητής του αποκαλούνταν erwμένος. «Τον μεν γαρ erwόμενον καλούσιν κλεινόν, τον δ' εραστήν φιλήτωρα»³¹ - (Αυτόν που δέχεται τον έρωτα τον αποκαλούν δοξασμένο, ενώ αυτόν που προσφέρει τον έρωτα, εραστή). Στην Κρήτη αν το αγόρι ήταν erwμένος ενός σπουδαίου άνδρα λεγόταν κλεινός, δηλαδή περήφανος. Οι δωρικοί αριστοκράτες το αγόρι αυτό το έλεγαν και «αίτα». Τον φιλήτωρα τον αποκαλούσαν «εισπνήλα», δηλαδή εμπνευστή. «Ο μεν εισπνήλος... τον δ' έτερον πάλιν, ως κεν ο θεσσαλός, είποι αίτην»³² - (Ο ένας εραστής... τον άλλον πάλιν, όπως ο θεσσαλός, τον είπε erwμένο). Αν κάποιος erwτευόταν παιδιά στο άνθος της ηλικίας τους λεγόταν «φιλομείραξ» (μείραξ ήταν το παιδί). «Πρόσεισιν ο μείραξ ουμός φίλος»³³ - (Πλησιάζει ο νεαρός, ο φίλος μου). Αν erwτευόταν μεγάλα παιδιά «φιλοβούπαις». «Υιούς τε είχεν τέτταρας βούπαιδας ήδη και θαρραλέους»³⁴ - (Είχε τέσσερις γιούς τεράστιους ήδη και θαρραλέους). Ο παιδεραστής ονομαζόταν και «φιλοπυγιστής, φιλόπαις πόρνος». «Φιλόπαις δε ην εκμανώς και Αλέξανδρος ο βασιλεύς»³⁵ - (Τα παιδιά αγαπούσε με μανία και ο Αλέξανδρος ο βασιλεύς).

Στην αρχαιότητα υπήρχαν και πορνεία αγοριών. Οι περισσότεροι νέοι σε αυτά ήταν αιχμάλωτοι που πουλήθηκαν. Ένας τέτοιος ήταν ο Φαιδωνας ο Ηλείος, ο συνομιλητής του Σωκράτη την ημέρα του θανάτου του, όταν μιλούσε για την αθανασία της ψυχής. Όταν ο Φαιδωνας ήταν μικρός αιχμαλωτίστηκε και πουλήθηκε στην Αθήνα σ' ένα ιδιοκτήτη ανδρικού πορνείου. Ήταν στη διάθεση όποιου τον πλήρωνε. Υπήρχαν δηλαδή, εκτός από τις γυναίκες- πόρνες και άνδρες που εκδίδονταν για οικονομικούς λόγους.

Οι κίναιδοι (αυτοί που κινούν την αιδώ) προκαλού-

σαν παραδιδόμενοι σε παρά φύση σαρκική επιθυμία. Αυτούς οι αρχαίοι τους χαρακτήριζαν και με άλλα ονόματα, όπως α) καταπύγων, β) ευρύπρωκτος, γ) βάταλος, δ) μαρικός. Τις λέξεις αυτές τις συναντούμε στα παρακάτω αρχαία κείμενα αντίστοιχα: α) «Ημείς δε λαικαστάς γε και καταπύγοντας»³⁶ - (Εμείς τους πόρνους και τους ασελγείς). β) «Τοις νέοισι δ' ευρύπρωκτος και λάλος χω Κλεινίου»³⁷ - (Ο γιος του Κλεινία ήταν ευρύπρωκτος για τους νέους και φλύαρος). γ) «Εν παισί μεν γαρ ων εκλήθη δι' αισχροργίαν τινά και κιναιδίαν βάταλος»³⁸ - (Όταν ήταν παιδί, εξαιτίας κάποιας αισχροτήτας και κιναιδίας ονομάστηκε πρωκτός). δ) «Εύπολις μεν τον μαρικάν... παρείλκυσεν»³⁹ - (Ο Εύπολις τράβηξε τον μαρικό). Στον περίγυρο των παιδεραστών, αλλά και σε ολόκληρη την αρχαϊκή κοινωνία δεν ήταν άγνωστη λέξη η ασέλγεια (ακολασία, η μετά θρασύτητος βία, λαγνεία). Επίσης, η λέξη ύβρις (ασελγής, ακόλαστη πράξη): «Υβρις νιν ώρσεν εις ανάταν» - (Η ασέλγεια τον έφερε σε ανύψωση)^{40,41,42}.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Παιδεραστία, ομοφυλοφιλία, παιδική και ανδρική πορνεία υπήρχαν, υπάρχουν και θα υπάρχουν σε όλους τους λαούς, οποιασδήποτε θρησκείας και οποιουδήποτε πολιτεύματος. Ποτέ, όμως, στην αρχαία Ελλάδα δεν αναφέρθηκε βασανισμός ή φόνος παιδιών με αφετηρία τη σεξουαλική ικανοποίηση. Σήμερα γίνονται ομαδικές εκδρομές δήθεν πολιτιστικού επιπέδου με σκοπό την παιδεραστική σεξουαλική κραιπάλη.

Στην αρχαία Ελλάδα η παιδεραστία ήταν ένα περιστασιακό συνήθως φαινόμενο. Η σχέση αυτή έπαυε μόλις ο νέος παντρευόταν. Κλασική περίπτωση επιβεβαίωσης αυτής της άποψης είναι τα «Ερωτικά» του Πλουτάρχου, όπου νεαρό ερωμένο τον απάγει μια πλούσια χήρα και τον παντρεύεται με τελετή γάμου και με στέφανα στο σπίτι της, βάζοντας έτσι τέλος στο δεσμό του άντρα της με τον πρώην εραστή του^{40,43}. Ομοφυλόφιλοι παιδεραστές υπήρχαν πριν την ακμή των Ελλήνων και μετά τους Έλληνες. Η παιδεραστία δεν ήταν κρυφή και συγκαλυμμένη. Υπήρχε σαφής διαχωρισμός ανάμεσα στο κυδαίο και στην πραγματική φιλία και αγάπη. Ασφαλώς και θα υπήρχε εκχυδαϊσμός της παιδεραστίας στον αρχαίο κόσμο με πλήθος περιπτώσεων παραπλάνησης νέων αγοριών για τα ερωτικά έκτροπα. Αναφέρεται μάλιστα ότι υπήρχαν πολλοί στημένοι έξω από τα «Γυμνάσια» περιμένοντας τη λεία... Αναμφίβολα κατακριτέα αυτή η διαστροφική συμπεριφορά των ενηλίκων απέναντι στην αφέλεια των νέων. Ο Πλού-

ταρχος είπε: «Ουκούν τας ορμάς των νέων προσήκειται επιμελείαις δεσμεύειν και κατέχειν» - (Έπρεπε, λοιπόν, τις ορμές τους να τις δεσμεύουμε και να τις συγκρατήσουμε με την παιδαγωγική μας μέθοδο). Θεωρεί την εκπαιδευτική διαδικασία των νέων το καλύτερο φάρμακο για την αποφυγή των «παιδικών». Η ευθύνη για τη διαδικασία αυτή υποστήριζε πως είναι μοιρασμένη ανάμεσα στους γονείς και στους δασκάλους.

Φυσικά, δεν πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός ότι είναι μεγάλο λάθος με τα μέτρα της σημερινής ηθικής μιας συγκεκριμένης κοινωνίας να επιχειρείται ερμηνεία συμπεριφορών άλλων εποχών ή άλλων τόπων. Σήμερα η παιδεραστία θεωρείται κατακριτέα από την κρατούσα ηθική μας παιδεία. Δεν είναι λογικό, όμως, να ερμηνεύουμε με τη σημερινή ηθική το εθιμικό δίκαιο των προχριστιανικών χρόνων.

Ο ερωτικός δεσμός ανάμεσα σε πρόσωπα του ίδιου φύλου υπήρχε πάντοτε σε όλους τους πολιτισμούς, ερμηνεύτηκε δε από ορισμένους ως απολύτως φυσιολογικό γεγονός και από άλλους ως γεγονός ενάντια στη φύση. Η αποδοχή, λοιπόν, ή η καταδίκη της ομοφυλοφιλίας είναι φαινόμενα που συνδέονται άμεσα με τα ήθη και έθιμα και γενικά την κουλτούρα του κάθε λαού και της κάθε εποχής⁴⁵.

Ο Πλάτων είναι ο πρώτος που διατυπώνει την υπόθεση ότι δεν είναι η φύση, αλλά ο νόμος αυτός που καταδικάζει την ομοφυλοφιλία και γι' αυτό στο «Συμπόσιο» γράφει ότι όπου θεσπίστηκε ως ατιμωτική η ομοφυλοφιλική σχέση (το «χαρίζεσθαι ερασταίς»), η ρύθμιση αυτή οφείλεται στην ελαττωματικότητα των νομοθετών, στην αυθαιρεσία των κυβερνώντων και στην ανανδρία των κυβερνωμένων^{47,48}.

Γενικά, η ιστορία και τα λεγόμενα ήθη και έθιμα είναι γεμάτα από προκαταλήψεις. Αυτό που τα διαμορφώνει δεν είναι τόσο η φύση του ανθρώπου όσο η κουλτούρα του. Αυτή η κουλτούρα δεν αρνείται την αναφορά στη φύση όταν αυτό της χρησιμεύει για να θεμελιώσει τους ηθικούς και νομικούς της κανόνες, αλλά και δε διστάζει να πάει ενάντια στη φύση και να την υποτιμήσει, να την κατασυκοφαντήσει και να τη λοιδορήσει όταν νομίζει ότι αυτό τη συμφέρει.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θερμές ευχαριστίες στη φιλόλογο-εκπαιδευτικό κα Χρύσα Ψύλλα-Μπαμπούρα για τη μετάφραση των αρχαιοελληνικών κειμένων.

Pederasty in ancient Greece

Th. Tabakis, S. Tabakis

(Ann Clin Paediatr 2008, 55(2):167-172)

This article is an answer to many reports in the web sites of Internet and many topics in the mass media (TV and press) regarding the extend of pederasty in ancient Greece. We have studied the "glossary" of the pederasty from many works of ancient authors. Pederasty was common in ancient Egypt 4.500 years ago. It came to the condinental Greece from Crete. The first step was the admiration of the young student for his teacher. This sometimes resulted in true eroticism and passion. Ploutarchos recommends the attitude that the parents should have to their children regarding "pederasty". In ancient Greece any maltreatment or use of violence against young men was punished by the law and it is interesting that no maltreatment or murder was notified as a result of sexual abuse. Pederasty from the years of Aristotle and thereafter decreased considerably. It is a common sense that it is not logical to regard at the customs and behavior of people who had lived so many years ago with our current ethics and ethical codes of today.

Key words: pederasty, ancient Greece.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Λιζάρδος Α. Ιστορική ανδρομή ομοφυλοφιλίας. Εφ. «Το Βήμα» 19 Δεκ. 1999.
2. Κοντράβου-Ρασσιά Ν. Ο έρωτας στην αρχαία Ελλάδα. Εφ. «Ελευθεροτυπία» 11 Φεβρ. 2004.
3. Πλούταρχος. Περί παιδων αγωγής 11Α.
4. Πλούταρχος. Περί παιδων αγωγής 12Β, 12C.
5. Θουκυδίδης. Ι, 132.
6. Αισχίνης. Επιστολαί 2, 99.
7. Tannahill R. Η ιστορία των σεξουαλικών ηθών. Εφ. «Το Βήμα» 19 Δεκ. 1999.
8. Χαροκόπος Σ. Το παιδί και ο Αριστοτέλης. Παιδιατρική 1979, 42: 402-417.
9. Αριστοφάνης. Νεφέλες 553.
10. Αριστοφάνης. Αχαρνής 79, 716.
11. Αριστοφάνης. Ιππείς 407.
12. Αριστοφάνης. Θεσμοφοριάζουσες 410.
13. Πλούταρχος. Περί παιδων αγωγής 11F.
14. Πλάτων. Συμπόσιο 181C.
15. Πλάτων. Συμπόσιο 178E.
16. Πλάτων. Πολιτεία 477D.
17. Έφορος. 149J.
18. Θουκυδίδης. Ιστορία 54-59.
19. Παισανίας. 6, 23, 6.
20. Πίνδαρος. Πυθιονίκαι 2, 28.
21. Πλούταρχος. Περί Παίδων Αγωγής 11F.
22. Πλούταρχος. Περί Παίδων Αγωγής 447D.
23. Πλούταρχος. Περί Παίδων Αγωγής 11E, 11F, 12A.
24. Στράβων. Γεωγραφικά 10, 4, 2.
25. Αθήναιος. 13, 563 C.
26. Φάλαρις. 4.
27. Θέογνις. 1357.
28. Αθήναιος. 113, 563C.
29. Αριστοφάνης. Ιππείς 407, 427.
30. Στράβων. Γεωγραφικά 10, 4, 21.
31. Αθήναιος. 782C.
32. Αλκμάν. 125.
33. Στράτων. 12, 255.
34. Αθήναιος. 13, 603E.
35. Λουκιανός. Ψευδοσοφιστής 5.
36. Αθήναιος. 14, 603A.
37. Ιουβενάλης. 9, 1.
38. Παπανικολάου Ν. Η παιδεραστία στην αρχαιότητα. Ιατρικό Βήμα 1996, 60-62.
39. Αισχίνης. 2, 273.
40. Σέγκος Χ. Οι εθνικοί. Ιατρικό Βήμα 1996, 60-61.
41. Πολύβιος. 37, 2, 4.
42. Πίνδαρος. Πυθιονίκαι 22, 38.
43. Πλούταρχος. Ηθικά 88F.
44. Ομοφυλόφιλος και πολυγαμικός ο ιππόκαμπος. Εφ. «Έθνος», 1 Φεβ. 2007.
45. Σωρανός Εφέσιος. 1, 60.
46. Θεόκριτος. Ειδύλλια 12, 14.
47. Πλάτων. Συμπόσιο 78E.
48. Αγαθίας. 51B.